

*Голові разової Спеціалізованої вченої ради ДФ 58.082.044
доктору економічних наук, професору, завідувачу кафедри фінансів
ім. С.І. Юрія Західноукраїнського національного університету
Крисоватому Андрію Ігоровичу*

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, доцента, професора кафедри облікових технологій
та бізнес-аналітики Державного податкового університету

Мискіна Юрія Ігоревича

на дисертаційну роботу Валігури Тетяни Володимирівни
на тему «Фіскальні імперативи зменшення нерівності доходів і багатства в
суспільстві», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»

Актуальність теми. Проблема нерівності доходів та багатства належить до числа тих, які часто стають об'єктом дослідження представниками різних наук. В економічній та фінансовій науці присутні дослідження, які присвячені проблематиці нерівності формування доходів і дослідження щодо накопичення багатства та наводяться окремі пропозиції щодо зниження такої нерівності. Рідше зустрічаються наукові праці, в яких поєднується проблематика доходів і багатства та практично відсутні дослідження, в яких у якості інструментарію зниження нерівності доходів і багатства в комплексі розглядаються інструменти фіскальної політики. Як наслідок у цій царині залишається низка питань, на які відсутня однозначна і обґрунтована відповідь, починаючи з того, які інструменти фіскальної політики слід більшою мірою орієнтувати на зниження нерівності за доходами та багатством, яких суб'єктів стосується така нерівність, яка роль держави та міждержавних організацій і об'єднань у подоланні надмірної нерівності, та закінчуючи тим, які механізми справляння податків будуть ефективними для вирішення окресленої проблематики, які підходи слід застосовувати у здійсненні видатків держави та як узгодити фіскальну політику України з викликами воєнного стану і потребами гармонізації податкового законодавства з умовами правового поля ЄС.

Перелік цих питань свідчить про те, що робота, в якій піднімається хоча б

частина з них, є не тільки актуальною, а й належить до числа новітніх досліджень, які враховують сучасні тренди і, разом з цим, покликана сприяти вирішенню важливого соціально-економічного питання – зниженню нерівності доходів і багатства в суспільстві.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій. Отримані автором наукові результати, висновки та рекомендації ґрунтуються на критичному аналізі значного обсягу монографічної літератури і статей у періодичних виданнях. При цьому авторка продемонструвала обізнаність із сучасною західною фінансовою наукою. Інформаційною базою дисертаційної роботи стали нормативно-правові акти з питань фіскальної політики, публікації та аналітичні матеріали міжнародних організацій, статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Податкової служби України, Національного банку України, інших міністерств і відомств України, матеріали круглих столів, форумів, наукових конференцій та власні розрахунки авторки, отримані за допомогою використання сучасного спеціалізованого програмного забезпечення, інтернет-ресурси.

В основу дослідження покладено загальновизнані методи наукового пізнання – системного підходу, теоретичного узагальнення, наукової абстракції, аналізу і синтезу, індукції й дедукції, порівняння й групування, формалізації, інтегральної оцінки, факторного та кореляційного аналізу, економіко-математичного моделювання, розрахунково-аналітичний та економіко-статистичний методи, табличний і графічний прийоми. Отже, наведені в дисертації висновки і рекомендації є результатом дослідження, проведеного на основі сучасного наукового інструментарію, що є запорукою їх обґрунтованості та достовірності.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень дисертації підтверджується участю здобувачки наукового ступеня у виконанні ряду наукових робіт. Так, матеріали дисертаційної роботи є складовою науково-дослідних тем Західноукраїнського національного університету: «Діджиталізація фіскального простору в контексті забезпечення національної

безпеки України» (державний реєстраційний номер 0121U109486), «Фіскальні виклики та асиметрії в умовах трансформації публічних фінансів: українські реалії» (державний реєстраційний номер 0117U000146), «Пріоритети фіскальної політики України в умовах дивергенцій митно-податкових інститутів» (державний реєстраційний номер 012218U000765), «Фіскально-регулюючі домінанти забезпечення митної безпеки в Україні» (державний реєстраційний номер 0119U100529), у межах яких авторка обґрунтувала концептуальні основи теорії та практики фіскального регулювання розподілу доходів та багатства, з'ясувала проблеми функціонування інструментарію фіскальної політики та сформулила ряд фіскальних імперативів зменшення нерівності доходів та багатства в суспільстві.

Структура та зміст основних положень дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Валігури Тетяни Володимирівни складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 245 сторінок (основний текст – 197 сторінок). Список використаних джерел включає 261 найменування на 24 сторінках. Дослідження містить 30 таблиць, 30 рисунків, 15 додатків, розміщених на 24 сторінках.

У розділі 1 «Теоретичні засади обґрунтування фіскальних імперативів зменшення асиметрій розподілу доходів і багатства в суспільстві» (с. 14 – 74) досліджено науково-концептуальні підходи до розподілу доходів і багатства в суспільстві, теоретичний базис застосування інструментарію фіскальної політики для зменшення нерівності у розподілі доходів і багатства, обґрунтовано сутність та проведено типологізацію фіскальних імперативів зниження нерівності доходів та багатства в суспільстві.

У розділі 2 «Сучасні тенденції впливу фіскальних інструментів на розподіл доходів і багатства в Україні» (с. 75 – 136) проведено оцінку конкурентоспроможності податкової системи України як чинника формування національного багатства, проаналізовано застосування фіскального інструментарію зменшення асиметрій доходів і багатства населення, проведено моніторинг впливу податкових інструментів фіскальної політики на формування доходів суб'єктів господарювання та конкурентного бізнес-середовища.

У розділі 3 «Напрями вдосконалення практики застосування фіскальних імперативів розподілу доходів і багатства в Україні» (с. 137 – 192) окреслено перспективи імплементації світового досвіду фіскального згладжування нерівностей розподілу доходів і багатства в Україні, вектори формування середовища неформальних фіскальних імперативів та запропоновано напрями вдосконалення фіскальної політики в контексті зменшення асиметрій розподілу доходів і багатства.

Структура та зміст дисертації в повній мірі розкривають тему, мету та завдання дослідження. Робота написана з дотриманням принципів академічної доброчесності. Стиль викладення матеріалу характеризується науковістю, логічною послідовністю, інформаційно-аналітичною насиченістю.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що структура дисертації розкриває основні положення змісту та поставлені завдання. Представлена до захисту дисертація є завершеною цілісною науково-дослідною роботою.

Наукова новизна результатів дослідження. Проведене дослідження дало змогу отримати певні наукові результати, висновки та узагальнення, які відобразилися у науковій новизні, що стосується:

- теоретико-концептуальних підходів до висвітлення сутності економічних категорій «дохід» як збільшення фінансового стану суб'єкта шляхом набуття у власність грошей або іншої еквівалентної вартості у певний момент часу чи в результаті використання економічних ресурсів протягом певного періоду (с. 20) та «багатство» як суспільно визначеної в певний період часу великої кількості матеріальних та нематеріальних благ, яка має здатність накопичуватися суб'єктом в результаті отримання доходу чи наявності інтелекту і здібностей (с. 25);

- обґрунтування механізму фіскального регулювання доходів та багатства у суспільстві, в основі якого лежать процеси руху фінансових ресурсів між суб'єктами розподілу доходів та багатства в результаті дії інструментів фіскальної політики та побудови матриць впливу елементів податків на різні види доходів фізичних і юридичних осіб (с. 40);

- доповнення класифікації видатків бюджету класифікаційною ознакою –

спосіб впливу на добробут населення (с. 52). За цією ознакою авторка класифікувала видатки на ті, які безпосередньо покращують добробут населення, які впливають на добробут населення через фінансування суспільних послуг, та ті, які покращують добробут населення через відтворювальні процеси в реальному секторі економіки;

- трактування сутності поняття «фіскальні імперативи зниження нерівності доходів та багатства в суспільстві» в широкому й конкретизованому контекстах (с. 61 – 62);

- виділення формальних і неформальних імперативів формування й використання фінансових ресурсів в результаті здійснення типологізації фіскальних імперативів зниження нерівності доходів та багатства в суспільстві (с. 70);

- оцінювання конкурентоспроможності податкової системи України як чинника формування національного багатства з позиції формування матеріального й нематеріального національного багатства та раціонального використання природних ресурсів (параграф 2.1);

- обґрунтування впливу податкового та видаткового інструментарію фіскальної політики держави на розподіл доходів населення в Україні за допомогою економіко-математичного моделювання. Використання факторного та кореляційного аналізу дало змогу авторці встановити відсутність суттєвого впливу податку на доходи фізичних осіб на нерівність доходів населення й засвідчило позитивний вплив видатків бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення, освіту, духовний та фізичний розвиток на зменшення показників нерівності доходів населення в Україні (параграф 2.2);

- виокремлення та обґрунтування об'єктивних і суб'єктивних детермінант формування середовища неформальних фіскальних імперативів зниження нерівності доходів та багатства в суспільстві, які базовані на врахуванні цих імперативів (с. 159);

- науково-практичні рекомендації щодо вдосконалення фіскальної політики в Україні, що ґрунтуються на консолідації її інструментів та дотриманні фіскальних імперативів зниження нерівності доходів та багатства в суспільстві

(параграф 3.3).

Практичне значення результатів дослідження. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання у функціональній діяльності органів державної влади для вдосконалення фіскального законодавства, зорієнтованого на зниження нерівності доходів та багатства в Україні.

Наукові результати та пропозиції авторки щодо удосконалення податкової політики в Україні враховані ДННУ «Академія фінансового Управління» при підготовці звіту по НДНТР «Оподаткування домогосподарств як елемент справедливої податкової системи» (ДР №0123U101611) (довідка №86001-07/30) від 15.01.2024). Пропозиції авторки щодо переходу до прогресивного оподаткування доходів громадян, з урахуванням трендів зростання нерівності та надання права на підвищену податкову соціальну пільгу особам, які є захисниками України у війні проти російської федерації, та членам їх сімей використовуються в діяльності Головного управління Державної податкової служби у Тернопільській області (довідка №11959/6/19-00-01-02-02 від 08.06.2023). Взяті для використання департаментом фінансів Тернопільської обласної військової адміністрації рекомендації авторки щодо вдосконалення фінансування видатків місцевих бюджетів (довідка №4.2-33/1378 від 10.10.2023). Окремі наукові результати дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Західноукраїнського національного університету при викладанні дисциплін: «Податкова система», «Фіскальне адміністрування», «Адміністрування податків», «Податки та фіскальна політика», «Податкова політика» (довідка №126-28/1308 від 13.06.2023).

Повнота відображення наукових положень дисертаційної роботи в опублікованих авторкою працях. Наукові положення дисертації Валігури Тетяни Володимирівни повною мірою відображені у 19 наукових працях загальним обсягом 8,12 друк. арк. (з яких 6,77 належить особисто авторці), у тому числі: 5 статей – у наукових фахових виданнях України, що зареєстровані в міжнародних наукометричних базах; 1 стаття – у виданні, що внесено до реєстру міжнародної наукометричної бази Web of Science; 13 публікацій – у збірниках за

матеріалами міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, круглих столів.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Валігури Т.В., варто зазначити, що окремі його положення, висновки та пропозиції є спірними, або такими, що потребують додаткової аргументації під час публічного захисту.

1. Не достатньо обґрунтованою є теза авторки про те, що більший регулюючий вплив на формування доходів населення має фіскальна, а не монетарна політика (с. 36).

2. Аналізуючи вплив податків на доходи та багатство населення, авторка представила обернено пропорційну залежність, яка характеризує, що зі збільшенням податкового навантаження доходи та багатство суб'єкта зменшуються (с. 41-42, рис. 1.6). Поділяючи наведену думку авторки, вважаємо, що логічним продовженням такого аспекту дослідження був би статистичний аналіз податкового навантаження в Україні у взаємозв'язку з показниками нерівності доходів.

3. Потребує додаткового уточнення вибір авторкою показників оцінювання податкової конкурентоспроможності формування матеріального національного багатства у п. 2.1 дисертаційної роботи (с. 78) і як вибрані показники впливають на формування сприятливого податкового середовища для залучення капіталу.

4. Оцінюючи ступінь нерівності доходів населення в Україні авторка доходить до висновку, що «дані офіційної статистики в Україні свідчать про невеликий розрив у доходах населення, проте за експертними оцінками нерівність доходів в Україні є однією із найбільших у світі» (с. 99). Такий висновок підтверджується розрахунками децильного коефіцієнта фондів, квінтільного коефіцієнта фондів та індексу Джині, а також даними соціологічних досліджень. Причину таких розбіжностей авторка вбачає в тому, що офіційна статистика не враховує тіньових доходів населення, які є ключовим фактором формування нерівності в Україні. Зважаючи на зазначене, в роботі доцільно було навести показники, які характеризують рівень тіньової економіки

в Україні.

5. На рис. 3.3. дисертаційної роботи наведено ефекти консолідації інструментів фіскальної політики для зменшення нерівності доходів та багатства в суспільстві (с. 173). Авторка зазначає, що наведених ефектів можна досягти в результаті зменшення нерівності доходів та багатства населення, зменшення концентрації прибутку суб'єктів господарювання, зростання матеріального національного багатства, зростання нематеріального національного багатства та раціонального використання природних ресурсів. Проте з наведеного рисунка не зрозуміло механізми застосування інструментів фіскальної політики для досягнення таких ефектів.

Загалом, вищезазначені зауваження не зменшують наукової та практичної значимості результатів дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Відповідність роботи встановленим вимогам до дисертацій, що подаються на здобуття ступеня доктора філософії.

Дисертація Валігури Тетяни Володимирівни на тему «Фіскальні імперативи зменшення нерівності доходів і багатства в суспільстві» є завершеною науковою роботою, що виконана авторкою самостійно на високому теоретико-методичному рівні, відповідає принципам академічної доброчесності. Дисертація написана українською мовою та оформлена відповідно до положень, норм і правил написання дисертацій, які подаються на здобуття ступеня доктора філософії.

Загальний висновок про дисертаційну роботу. Дисертаційна робота Валігури Тетяни Володимирівни «Фіскальні імперативи зменшення нерівності доходів і багатства в суспільстві» є самостійним та завершеним науковим дослідженням на правах рукопису, яке виконане здобувачкою із застосуванням доцільних методів наукового пошуку. Зміст роботи, розкритий у трьох розділах, переконливо ілюструє, що автором досягнуто наміченої мети дослідження та завдань, зазначених у вступі. Робота характеризується єдністю змісту. Результати дослідження підтверджують наукову новизну, теоретичну та практичну значущість, що виокремлює особистий внесок авторки у фінансову

науку та практику. Обсяг дисертації, її структура і оформлення відповідають вимогам передбаченим наказом МОН України від 12.01.2017 р. №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними наказом МОН України від 31.05.2019 р.), а також постанові Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор – Валігура Тетяна Володимирівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

**Доктор економічних наук,
доцент, професор кафедри
облікових технологій та
бізнес-аналітики Державного
податкового університету**

Державний податковий університет
Підпис *Мискін Ю.* засвідчую:
Учений секретар
Валігура Тетяна
« 29 » 05 20 24 р.

Юрій МИСКІН